

**Galerija P74  
Zavod P.A.R.A.S.I.T.E.**

Galerija P74  
Trg Prekomorskih brigad 1  
1000 Ljubljana, Slovenija  
T +386 59714886  
M +386 40 370 199  
www.zavod-parasite.si

**4.–25. september  
2018**

**Kustos:  
Bojana Pejić**

Vljudno vabljeni na  
odprtje razstave  
Sanje Iveković  
COOPERATIONS /  
SODELOVANJA,  
4. septembra 2018 ob  
20.00 uri v Galeriji P74.

COOPERATIONS / SODELOVANJA je druga samostojna razstava Sanje Iveković v Galeriji P74. Na prvi, Public Cuts, je leta 2006 predstavila fotografsko in video dokumentacijo projektov, ki jih je izvedla v javnem prostoru med letoma 1970 in 2006. V Ljubljani je izvedla tudi intervencijo s prometnim znakom z naslovom Attention! Women at Work! V katalogu razstave Sanja Iveković: Public Cuts je Bojana Pejić temeljito preučila njena kontekstualna "ulična dela", pri katerih je intervenirala s feminističnim "javnim rezanjem" – tako prostorsko kot politično – v mnogih evropskih mestih. Mnoga izmed teh del temeljijo na dialoškem delu Sanje Iveković. Nastala so kot sodelovanje in mreženje z drugimi (zlasti ženskami), da bi vzpostavila potrebne povezave med umetnikom in lokalno skupnostjo, ki je ključnega pomena za vsako delo in situ.

V zadnjih dvajsetih letih je svet umetnosti zapeljala (včasih pa tudi dolgočasila) »ekstaza sodelovanja« vključno s teorijami o delih relacijskih umetnikov. Čeprav naj bi participativna umetniška praksa zmogla popraviti naše globoko okrnjeno demokratično stanje, ji to ni uspelo. Kakšna je torej razlika med prakso sodelovanja Sanje Iveković in najnovejšimi trendi sodelovanja?

Njene razstave se pogosto poimenujejo po enem izmed njenih del, kot na primer Personal Cuts (Galerie am Taxispalais, Innsbruck, 2001), General Alert (Kölnischer Kunstverein, Köln, 2006), Trening czyni mistrza/Practice Makes the Master (Muzeum Sztuki, Łódź, 2009), Sweet Violence (MoMA, New York, 2011/2012), Waiting for the Revolution (MUDAM, Luksemburg 2012) in novejša Pearls of Revolution (Luka, Mul and Anex Galleries, Pula, Hrvaška, 2016). To kaže na umetničino sposobnost dobrega naslavljanja svojih del (nimajo vsi umetniki te sposobnosti), saj njeni naslovi niso nikoli nejasni ali brezpomenski: so neposredni, natančni in preprosti.

Naslov COOPERATIONS / SODELOVANJA ne izhaja neposredno iz konkretnega dela Sanje Iveković, temveč poskuša osvežiti spomin na njen feministični aktivizem. Leta 2000 je kot umetnica, meščanka in javna intelektualka ustanovila nevladno organizacijo Electra v Zagrebu ter sprožila in organizirala mednarodno srečanje z naslovom Co-operation: The International Forum for Feminist Theory and Art Practice. Septembra istega leta je v Dubrovnik povabila približno 30 žensk – vizualnih umetnic, umetnostnih kritičark, kustosinj in teoretičark – ki so kot delavke v kulturi in umetnosti delale v vzhodni in zahodni Evropi ter ZDA. V nasprotju z njenimi umetniškimi deli, ki imajo vizualno prezenco in jih je zato mogoče reproducirati, je ta dogodek, na katerem je delovala kot sodelavka, obšel kakršno koli vizualno reprezentacijo. Konferenca je bila aktivizem v praksi, izmenjava izkušenj, zbranih iz dela in življenja. Potekala je v vzdušju solidarnosti in vzpostavljanju politike prijateljstva med ženskami, ki že od leta 1970 leži v središču njenega feminističnega svetovnega nazora.

Razstava COOPERATIONS / SODELOVANJA v Galeriji P74 predstavlja tri novejša dela Sanje Iveković, ki so nastala v sodelovanju s številnimi ženskami. Dela izpostavljajo glavna vprašanja, s katerimi se ukvarja v svojem ust-

varjanju: antifašizem, omejitve, ki jih ženskam nalagajo nacionalistične ideologije, in predstavitev dela žensk. Pri vseh je uporabila svojo najljubšo tehniko kolaža in montaže.

Prvo delo, *Art of the Possible: Towards an International Antifascist Feminist Front / Umetnost možnega: za mednarodno protifašistično feministično fronto*, je zasnovano kot kolaborativna aktivistična zvočna intervencija v urbanem prostoru, kot reakcija na javno delo Sanje Iveković *Spomenik revoluciji*, ki je nastalo v Atenah za *documenta 14* (2017). To delo v nastajanju je ponovna postavitvev (*reenactment*) *Spomenika Rosi Luxemburg in Karlu Liebknechtu Miesa van der Roha* (1927–1932/35). Delno je bilo izdelano z lokalnimi materiali: recikliranimi opekami iz okrožij Omonoie, Monastirakija, Sintagme, Lipasmate in pristanišča Pirej. Naslavljaajoč kompleksno politiko dela *Spomenik revoluciji*, je bila izoblikovana iniciativa *Umetnost možnega*, iniciativa umetnostnih teoretičark in pisk Angele Dimitrakaki in Antonije Majača v sodelovanju s Sanjo Iveković – torej treh žensk, ki izvajajo svojo politiko prijateljstva. Delo *Umetnost možnega* je združilo glasove tridesetih aktivistk, umetnic, pesnic in teoretičark, ki so jih zaprosili za kratke posnete izjave o možnosti oblikovanja antifašistične feministične fronte in potrebi po njem. To zvočno, večjezično, kooperativno intervencijo je bilo moč slišati v bližini dela *Spomenik revoluciji* na trgu Avdi v centru Aten.

Drugo delo, *Women's House (The Sunglasses) / Ženska hiša (Sončna očala)*, je serija del v velikosti plakatov, ki sodijo v dolgoročen projekt Sanje Iveković *Ženska hiša*, začel leta 1998. Temelji na sodelovanju, ki ga je vzpostavila z ženskimi centri v številnih državah, ki nudijo zavetišče ženskam, žrtvam družinskega nasilja. Isto temo obravnava tudi serija fotografij, ki je nastala med letoma 2002 in 2004, z naslovom *Women's House (The Sunglasses) / Ženska hiša (Sončna očala)*. Odločila se je za tehniko kolaža in montaže, pri čemer je uporabila oglase za sončna očala, ki jih je vzela iz ženskih revij, nanje pa vnesla izjave žensk o zlorabah.

V ciklu *Women's House (The Sunglasses) / Ženska hiša (Sončna očala)*, ki je vključen v razstavo, je fokus preusmerila z družinskega nasilja na nasilje države proti ženskim pravicom, pravicom žensk, da odločajo in načrtujejo svoje materinstvo, vključujoč pravico do prekinitve nosečnosti. Čeprav na Poljskem splav strogo prepoveduje državna zakonodaja, tudi v številnih drugih državah obstajajo gibanja proti splavu, kot je gibanje *Pro-Life*. Nacionalistične ideologije, ki se pojavljajo v Evropi agresivno zahtevajo številčnejši narod, ta pa zahteva "nacionalizacijo ženskih maternic". V seriji predstavlja izjave žensk iz Poljske, Turčije, Italije in Hrvaške, ki (skrite za črnimi sončnimi očali) govorijo o svoji razlogih za prekinitev nosečnosti.

*The Invisible Women of Erste Campus / Nevidne ženske Erste Campusa* (2016) je tretje delo na razstavi, ki predstavlja fizično delo žensk. Gre za stalno postavitvev serije video posnetkov, ki so postavljeni v pisarniške prostore nove zgradbe *Erste Campus* na Dunaju. Vsak video posnetek prikazuje delavko, ki izvaja "nevidno" delo (nočne čistilke, ženske, ki delajo v kavarni). Te delavke servisnega sektorja ekonomije so tujke, ki govorijo o svojih migrantskih izkušnjah. Recitirajo pesmi avtorice Aide Bagić, hrvaške pesnice in aktivistke. V Ljubljani bo to delo predstavljeno kot projekcija na enem platnu.

Sodelavki: Sanja Iveković in Bojana Pejić

**Umetnost možnega: za mednarodno protifašistično feministično fronto** je iniciativa, ki sta jo začeli umetnostni teoretičarki Angela Dimitrakaki in Antonia Majača v sodelovanju s Sanjo Iveković. Ostali sodelujoči so: Mujeres Públicas (aktivistični umetniški kolektiv iz Argentine), Elke Krasny (avstrijska umetnostna teoretičarka), Jaleh Mansoor (kanadska umetnostna zgodovinarica), Cecilia Vicuña (umetnica in pesnica iz Čila), Vesna Kesić (hrvaška aktivistka in pisateljica), Frederikke Hansen in Tone Olaf Nielsen (ustanovitelja organizacije CAMP, Danska), Mare Tralla (umetnica in aktivistka, Estonija/Velika Britanija), Arahmaiani (indonezijska umetnica in aktivistka), Giovanna Zapperi (umetnostna zgodovinarica, Italija/Francija), Isabell Lorey (nemška politična teoretičarka), Athena Athanasiou (družbena teoretičarka, Grčija), Phoebe Giannisi (grška pesnica), To Mov/The Purple (feministični kolektiv, Grčija), Organizacija združenih afriških žensk (Združenje žensk migrantk, Grčija), Larissa Vergou (grška igralka in izvoljena svetnica v občini Atene), Universal Jenny (grška pesnica), Dilar Dirik (pisateljica in aktivistka, kurdsko žensko gibanje), Sylvia Marcos (mehiška pisateljica in aktivistka), umetniška skupina Syreny TV, Ewa Majewska in Aleka Polis (feministična mreža, Poljska), Ana Teixeira Pinto z Alex Martinis Roe (pisateljici in umetnici, Portugalska/Avstralija/Nemčija), Gülsün Karamustafa (turška umetnica), Esther Leslie (britanska politična in kulturna teoretičarka), organizaciji International Women's Strike in National Women's Liberation (ZDA), Kristine Stiles (umetnostna zgodovinarica, ZDA), Martha Wilson (umetnica, ZDA), Bojana Pejić (umetnostna zgodovinarica, Srbija), Shubigi Rao (singapurska umetnica in pisateljica), Nuria Enguita Mayo (umetnostna zgodovinarica, Španija), Le Zbor (feministični pevski zbor iz Zagreba), Revolucionarno združenje afganistanskih žensk (RAWA). Zvočno datoteko je pripravila feministična elektronska glasbenica in performerka AGF (Nemčija/Finska). **The Invisible Women of Ertse Campus / Nevidne ženske Erste Campusa** je projekt Sanje Iveković v sodelovanju s čistilkami: Rodiko Gutman, Carmen Krestan, Danijlo Milatinović, Ano Brunsean, Ano-Mario Pitu, Begzado Hasanović, Katherino Jackowska, Mikko Zečević, Viorico Konradi, Angelo Mutu, Lauro Jasarević, Elfete Hachioj, Refijo Fejzić, Mevlido Jahić, Vesno Sudaković, Ramizjo Osmani, Mariano Andronig, Halido Balta in Dževido Abdurahmanović. Projekt **Women's House (Sunglasses) / Ženska hiša (Sončna očala)** je začela Sanja Iveković v sodelovanju z Mihaelo, Kristino, Ano in Marico (Avtonomna ženska hiša, Zagreb); Sonio, Veronica, Mercedes (UDI – prehodni nastanitveni center proti nasilju, Genova); Canan, Burcu, Yasemin, (Zavetišče za ženske Mor Çatı, Carigrad), Magda, Violeta, Agnieszka (Polish Federation for Women and Family), Marie (Fraenhous, Luxembourg), Dolores (Društvo za nenasilno komunikacijo, Ljubljana).

Projekt so podprli:

Ministrstvo za kulturo RS

Mestna občina Ljubljana, Oddelek za kulturo



REPUBLIC OF SLOVENIA  
MINISTRY OF CULTURE



Mestna občina  
Ljubljana

